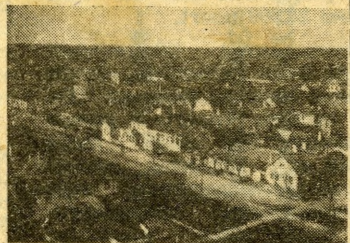

Lembit Odres

Paldiski

Eesti Vabariigi ajal

Polnud televiisorit ega raadiotki, aga nemad avasid oma keskkooli! Teenisid 24 marka päevas, aga olid nõus maksma lapse koolitamise eest 2000 marka õppemaksu.

Imelikud inimesed olid need vanad paldisklased!

Kauaaegne Paldiski algkooli juhataja August Kirsal mäletas kooli asutamisest järgmist:

«See oli peaaasjalikult kahe isiku teene. Need olid Pal-

dikateaduskonna. Tema vanemad — vaesed kalurid ei saanud anda oma pojale pea mingisugust toetust tema õppimise ajal keskkoolis ja ülikoolis. Tuli endal teenida raha tundide andmisega. Toetust sai ta ka omalt sõbralt J. Odreselt. Lõpetanud ülikooli, asus E. Kansa tööle oma kodulinna Paldiskis».

Kooli juhataja Eduard Kansa võttis kohe kasutusele uuendused õppetöös. A. Kirsal

võõrkeelte ja ajaloo kabinet. Ainetet õpetamine, millistel ei olnud omaette kabinetti, toimus kas eesti keele, võõrkeelte või loodusteaduse kabinettis. Kooli mööblis olid lauad kahele õpilasele ja toolid. E. Kansa ei kasutanud klassis kunagi märkmikku õpilaste vastuste hindamisel. Ta ei soovitanud seda ka õpetajatele. Õpetaja pidi tundma ja teadma kõiki õpilasi, nende teadmisi tunnis ülesnäidatud vastuste põhjal ja aasta lõpu hinde andma. Üleminekueksameid klassist-klassi ei olnud.»

Kooliruumid olid head. Maja oli ehitatud 1904. aastal merekooli tarvis. Õppeabinõud olid suures osas tellitud Saksa-maalt. Koolis tegutses õpilaste koolikooperatiiv, mis varustas õpilasi ja ka õpetajaid koolitöök vajalikkuga. Abiturientidel oli oma tuba, mida nad kasutasid vahetundidel nagu õpetajadki.

Õppetöö algas kell 9. Suur vahetund kestis 30 minutit. Koolist oli võimalik saada lõunaks sooja toitu, mida valmistasid tütarlapsed õppepraktika korras kordamööda majandusõpetaja abiga. Tasuda tuli ainult toiduainete maksumuse ulatuses. Paljud õpilased käisid söömas kodus. Sügisel, kui merevesi veel soe, käisid poisid suurel vahetunnil meres ujumas.

Õppetöös oldi väga range ja nõudlik. 1922/1923 õppeaastal lõpetas nii alg- kui keskkoolis klassikursuse vaid 63,2% õpilastest. 29,4% said järeleksamid ja 7,3% jäi klassikursust kordama. Õpetajate tööd hinnati kvaliteedi, mitte õpilaste

Harjumaa Paldiski Ühisreaalgümnaasium

Juba 1922. aastal leiti võimalus avada tasuta kesk-kool — Harjumaa Paldiski Ühisreaalgümnaasium. Sel puhul kirjutas kooli juhataja Eduard Kansmann (Kansa):

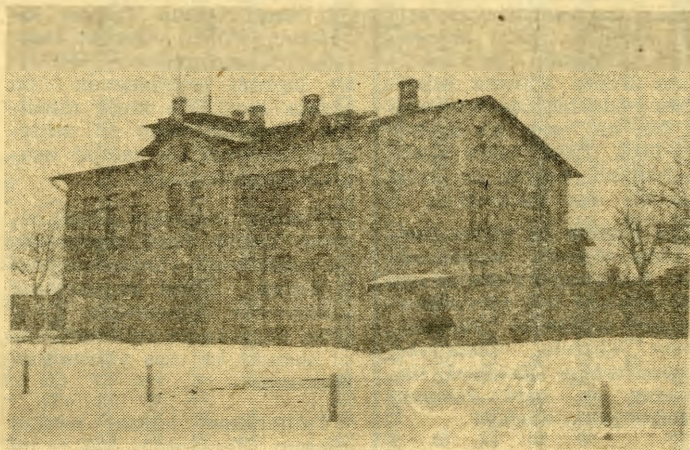
«Et hariduse omandamine koha peal on ka kõige kehvamatele kaaskodanikele võimalikuks tehtud, tohiks küll loota, et ükski haridushimuline laps seda juhust mitte tarvitamata ei jäta. Haridus on see, mis rahvad jõukamaks teeb ja teda aitab paremale järjele tõsta; ainult kõrge haridusega suudame raske töö ja vaevaga kätte saadud vabadust kindlustada. Seepärast ärgu õelgu ükski, et tal jõudu ei ole oma last nii kõrgesti koolitada; tõesti puudust kannatajatele lastele tuleb abiks Hoolekogu. Käed külge kõik tõsised hariduse sõbrad! Küll me siis ühisel jõul jõuame ja ilusti üles ehitame oma kalli kodu, kus kõigil tõsistel rahva tütarde! ja poegade! armas ja

kaunis elada! Selleks jõudu ja head tahtmist!»

Linnas polnud tol ajal ühtki vabrikut ega aktsiaseltsi, valuatapoodi ega kohvikut. Ei müüdnud jäätist ega kantud teksaseid ega naaritsanahku.

diski Ühisgümnaasiumi esimene direktor Eduard Kansa ja Paldiski linnaapea Johannes Odres. E. Kansa oli Paldiski eestlastest esimene, kes sai kõrgema hariduse — lõpetas Tartu Ülikooli matema-

meenutas: «Kooli omapäraks oli see, et töö ei toimunud mitte klassides, vaid kabinettides. Õpilaste raamatute ja muude koolitarvete panipai-gaks olid eesruumi asetatud kapid, siit võtsid õpilased tunni algul vajalikud raamatud ja läksid vastavasse kabinetti. Füüsika-matemaatika kabinettis olid istmed astmeliselt, ees pikk töölaud katsete demonstreerimiseks, seinte ääres kapid õppevahenditega, eesseinal avar tahvel, eesnurgas seadeldis piltide ja tabelite ülesriputamiseks. Seadeldis võimaldas seada pilti asendisse, et oli nähtav kogu auditoriumile. Loodusteaduse kabinetti olid koondatud kõik pildid, tabelid ja õppevahendid loodusteaduste: bioloogia, anatoomia, zoologia, botaanika, geograafia ja keemia aladelt. Keemia praktikumi läbiviimiseks oli laboratoorium keldrikorrusel. Edasi oli eesti keele kabinet raamatukoguga,

ninnete alusel. Õpetajad olid õpilastele autoriteetideks ja nende poolt lugupeetud. Gümnaasiumis oli oma puhkpilli-orkester, vahepeal ka sümfoniaorkester, näidati kino, korraldati tantsukursusi, anti välja oma ajakirja.

Paldiski koolilaste üldarv

Gümnaasiumi õpilasi ja õpetajaid 1925. a. Keskel direktor Eduard Kansa.

oli tollal 272, mis tähendas, nagu oleks iga neljas linnaelanik hommikul kooli läinud. Nii see just ei olnud, sest osa õpilasi elas ümberkaudsetes külates.

Harjumaa Paldiski ühisreaalgümnaasium likvideeriti 13-aastase tegevuse järel 1935. aastal. Linnalaste arvu vähenemist põhjustasid kriisiaastad, maakonnavalitsus tahtis aga näha kooli asukohaga maakonna keskel. Uus kool avatigi Raplas sama aasta sügisel.

Paldiski gümnaasiumi /tu-

gev õpetajate kollektiiv andis Herbert Ranna direktoriks Raplasse ja Hartvig Reinvalle Põltsamaale. E. Kansa oli juba varem suunatud Tapa gümnaasiumi direktoriks. Pedagoogide järeltulijatest tuleb nimetada Heli Tiits-Viiki, teenelist haridustöötajat ja

tal pandi Rahumäe kalmistule õpilaste poolt mälestustahvel klassijuhatajale Elviine Kansa (organisaator Bruno Ein-roos).

1973. aastal Paldiski koolide vilistlastele korraldatud ankeedile vastas 124 õpilast, nendest 53 gümnaasiumist. Üldse lõpetas Harjumaa Paldiski Ühisreaalgümnaasiumi 11 lennuga 159 õpilast. Seega osales ankeedis 24% lõpetanuist. Kooli sulgemisest oli möödunud 38 aastat.

Füüsilist karastust andis ja tahtejõudu kasvas igapäevane koolitee, mille keskmiseks pikkuseks oli 4 km. 30 õpilasel (peamiselt algkoolist) tuli edasi-tagasi käia 8 km. Kõige pikem tee kooli ja tagasi oli 16 km Kersalu külla. 8 õpilast kasutas kooli sõiduks rongi, 37 elas erakorterites, kuna koolidel ei olnud internaat. Sotsiaalselt oli 53 gümnaasiumiõpilase vanematest 51% talupojad, 24% töölised, 21% teenistujad, 4% kalurid.

Paldiski koolipoistest võib üht-teist rääkida. 1931. aastal olid nad kõneaineks isegi Riigikogus. 5 poissi teenisid raha sadamas salapiirituse ümberlaadimisel. Kaebuse tõstsid töötatöölised. Kui direktor poistelt sadamas küsis, kas nad jäävadki sadamatööliseks, otsustasid poisid kooli tulla. Seda fakti kasutati ära Riigikogus parteidevahelises võitluses.

Reaalkooli poisid olid aktiivsed oma koolis omandatud füüsilikali teadmisi kohe ka praktikasse rakendama. Sellest tuli välja «Watergate

Paldiski Ühisreaalgümnaasiumi orkester.

Paldiski moodi». Nimelt otsustasid abiturientid õppenõukogu koosolekut salaja pealt kuulata. Ehitatud pealtkuulamisaparaat paigutati õpetajate tuppa laua kohal oleva lambivarju alla. Juhtmed aga peideti ja viidi välja pööningule. Sinna paigutati ka seadme toiteallikas. Salajane töö koolimajas oli riskantne, närvesööv ja aeganõudev, aga hakkama saadi.

Kui õppenõukogu võttis laua taga istet, olid «vandeseltslased» end juba pööningul sisse seadnud. Kuuldavus oli hea. Kui ühe õpilase käitumise arutamine võttis tõsisema pöörde, ei pidanud asjaosalise närvid pööningul vastu ja ta lühistas elektrijuhtmed. Koolimaja mattus pimedusse. Mikrofoni toiteallikas aga

töötas ja nii kostuski pimedusest ühe õpetaja hüüe: «Raputage lampi,» sest arvati elektrilampi läbipõlenud olevat. Koosolek lõpetati. Pimeduses ja üldises segaduses õnnestus poistelgi pööningult pageda. Asi olekski võinud sellega lõppeda, kui mitte asjaosaliste edevus poleks lugu päevalvalgele toonud. Aga kuidas sa nii põnevat lugu raatsidki ainult enda teada pidada!

Paldiski elektrijaam lõpetas iga päev tegevuse, kui valgeks läks. Kui järjekordselt lambid kustusid, hüüdis üks hääl viimasest pingist: «Raputage lampi, raputage lampi!» See tuletas õpetajale midagi meelde ja siit ei olnud enam raske järeldusi teha.

(Järgneb)